

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ОСНОВОПОЛОЖНОГО ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

Толкачова Ірина Анатоліївна

к.ю.н., доцент кафедри конституційного і адміністративного права
Національний авіаційний університет

Устинова Ірина Петрівна

к.ю.н., доцент, доцент кафедри конституційного і адміністративного права
Національний авіаційний університет

Гусар Ольга Анатоліївна

к.ю.н., доцент кафедри конституційного і адміністративного права
Національний авіаційний університет

Конституція будь якої держави відіграє важливішу роль в житті людини, оскільки визначає її права, свободи та обов'язки, гарантує їх реалізацію, наділяє особу соціальними та матеріальними благами, чітко визначає систему органів та осіб, покликаних забезпечувати права й свободи людини та громадянина. Конституція України має надзвичайно велику юридичну цінність як правовий акт і є основним джерелом нашого законодавства, тому важливо щоб її норми мали належний механізм реалізації.

Відповідно до ч. 1 ст. 8 Конституції України в нашій державі визнається і діє принцип верховенства права [1]. Верховенство права – це панування права в суспільстві, яке перш за все вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність. Слід зазначити, що верховенство права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори – норми моралі, традиції, звичаї та ін., які легітимовані суспільством й зумовлені історично досягнутим його культурним рівнем. Всі ці елементи відповідають ідеології справедливості, ідеї права, які значною мірою дістали відображення в Основному Законі.

Перше тлумачення принципу верховенства права відбулось у науковій праці відомого англійського науковця Альберта Венна Дайсі «Вступ до науки конституційного права». Доктрину верховенства права А. Дайсі вибудовано на трьох основних ідеях:

1) право протистоїть деспотичній владі. Тільки в разі порушення певною особою закону, суд призначає їй покарання у встановленому законом порядку. Уряди не повинні мати широких дискреційних повноважень, які обов'язково мають бути частково обмеженими;

2) кожна людина має бути рівною перед законом незалежно від посади і соціального статусу;

3) основним джерелом права є не норми конституції, а природні права людини. Кожна людина в суспільстві повинна мати права та свободи, які

дозволять їй робити все, що вона бажає. Якщо її права порушено, вона має право на судовий захист [2, с. 102].

Акцент на правах людини при характеристиці принципу верховенства права є не випадковим. Передусім, слід нагадати, що права людини становлять невід'ємний компонент права; їх існування поза правом і без права не можливе, так само і право немислиме без прав людини. Це явища однієї сутності [3, с. 28].

У рамках Європейського Союзу поняття «верховенство права» закріплене не лише у преамбулі Договору про Європейський Союз, а також у його ст. 2, відповідно до якої: «Союз засновано на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та дотримання людських прав, включаючи права осіб, що належать до меншин». Верховенство права також виступає основою у зовнішній діяльності ЄС, і його включено до преамбули Хартії основоположних прав Європейського Союзу. У французькому тексті вжито термін «Etat de droit», тоді як у німецькому – термін «Rechtsstaatlichkeit». Тут так само не наведено його характеристик. Концепція верховенства права застосовувалась у Європейському Союзі, щоб охопити низку значень, включно з таким формальним поняттям, як ієрархічна вищість закону, а також і з таким субстантивним поняттям, як дотримання основоположних прав, та з поняттями, які є властивими лише праву Європейського Союзу, зокрема: справедливе застосування закону, ефективне користування правами Співтовариства, захист виправданих очікувань та, навіть, стосовно протидії корупції (у зовнішніх відносинах) [4, с. 174].

На підставі вищезазначеного, можна стверджувати, що принцип верховенства права має велике соціальне значення. Його закріплення у Конституції та законодавстві України є надзвичайно важливим як для громадян, так і для держави. Без дотримання цього основоположного принципу є неможливою розбудова України як соціальної, правової та демократичної держави.

Література:

1. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Dicey A.V. Introduction to the Study of the Law of the Constitution. Indianapolis: Liberty Classics, 1982. P. 102, 114.
3. Козюбра М. Принцип верховенства права і конституційна юрисдикція. *Вісник Конституційного Суду України*. 2000. № 4. С. 24–32.
4. Європейська комісія «За демократію через право» (Венеційська Комісія). Верховенство права. Доповідь, схвалена Венеційською Комісією на 86 пленарному засіданні (Венеція, 25–26 березня 2011 року). *Право України*. 2011. № 10. С. 168–184.